

Sociaal werk voor een sterke sociale basis

Naar een vitale, inclusieve samenleving

Een solide sociale basis is in een welvarend land als Nederland even onmisbaar als een fijnmazig wegennet, betaalbare woningen of toegankelijke gezondheidszorg. Die sociale basis zorgt er namelijk voor dat mensen meedoen, het naar hun zin hebben en omkijken naar anderen. De solide sociale basis bestaat uit drie onderling nauw verbonden pijlers: de inwoners zelf, hun netwerken en de meer formele, georganiseerde sociale basisvoorzieningen. Samen dragen ze een inclusieve, betrokken en vitale samenleving. Die basis heeft een belangrijke preventieve functie en verkleint de behoefte aan zwaardere (zorg)voorzieningen. Dát is de transformatie, die moeten we uitbouwen.

Sociale basisvoorzieningen zijn een gezamenlijke verantwoordelijkheid

Sociale basisvoorzieningen raken echt aan alle aspecten van het dagelijkse leven: ontmoeting, onderwijs, opvoeding, werk, gezondheid, wonen, bewegen, cultuur en veiligheid. Alles bij elkaar vormen die voorzieningen een vangnet van hulp en steun. Ze zijn zichtbaar en laagdrempelig, iedereen kan er gebruik van maken.

Voor veel sociale basisvoorzieningen is de gemeente primair verantwoordelijk (wettelijk en financieel). Maar ook andere partijen pakken hun verantwoordelijkheid: burgerinitiatieven, zorgverzekeraars, woningbouwcorporaties, ministeries, maatschappelijke ondernemers en het bedrijfsleven. Steeds meer in samenwerking en afstemming met partners.

Extra aandacht voor kwetsbare mensen blijft nodig

De sociale basis biedt extra aandacht voor bewoners die (tijdelijk) kwetsbaar zijn. Dat mensen met psychische, fysieke of verstandelijke beperkingen structurele ondersteuning nodig hebben is logisch. Maar dat geldt ook voor mensen die tot op hoge leeftijd zelfstandig thuis blijven wonen, mensen die moeite hebben met sociale contacten, eenzaam zijn, of nog maar net in Nederland zijn. Voor mensen die (langdurig) mantelzorg bieden, dagelijks kampen met geldstress of dakloos zijn. En zeker ook voor alle kinderen die in dergelijke omstandigheden opgroeien. Voor veel van hen is de huidige samenleving te ingewikkeld; zelfredzaamheid is dan echt een brug te ver. Zij hebben ondersteuning nodig om zich te redden, soms voor even, soms permanent. Alleen dan kunnen ze aansluiting houden bij de 88% Nederlanders [die zichzelf gelukkig vindt](#).

Investeren in de sociale basis verdienen zich terug

In veel gemeenten is de sociale basis de afgelopen jaren danig afgekald door bezuinigingen. Tegelijkertijd herbergen buurten steeds meer bewoners met een verhoogde kwetsbaarheid. Dat maakt dat organisaties lokaal nog nauwer en inventiever moeten samenwerken, en dat is ook precies de bedoeling van de transformatie en de decentralisaties van zorg naar welzijn. Voor duurzaam succes van die transformatie staan we als sociaal werk samen met gemeenten, bewoners, rijk en organisaties voor de noodzakelijke volgende stap. Want het is mooi dat de wijkteams inmiddels overal in de steigers staan, maar nu moet er ook worden geïnvesteerd in de sociale basis eromheen. Dat vergroot de slagkracht en de reikwijdte van de wijkteams en verkleint het gevaar dat er alsnog mensen door de mazen van het vangnet vallen. Alleen dan kunnen we voorkomen dat zwaardere zorg nodig is, die investeringen betalen zich al snel terug.

Sociaal werk: present, vakkundig en verbindend

Sociaal werk is een cruciaal onderdeel van de sociale basis. Sociaal werkers zijn present in de volle breedte van het dagelijks leven in de wijk. Ze zoeken de interactie op: met scholen, op straat, speelplekken en ontmoetingsplaatsen, in wijkteams, en in contact met instellingen voor alle mogelijke kwetsbare groepen.

Sociaal werkers zijn opgeleid om te signaleren, te acteren en te verbinden. Ze zien welke mensen onvoldoende doenvermogen hebben en helpen hen 'in het leven van alledag' oplossingen te vinden voor die problemen. Laagdrempelig, zonder indicatie, op maat, en vanuit het uitgangspunt 'iedereen kan wát'. Collectief waar het kan en individueel waar het moet. Bovendien zijn ze bedreven in het schakelen met onder anderen zorgprofessionals als dat nodig is. Dan verwijzen ze niet *door* maar blijven mensen terzijde staan: ze halen die andere professionals *erbij* en werken met hen samen. Ook brengen ze krachtige en (tijdelijk) meer kwetsbare inwoners met elkaar in contact.

Let wel: sociaal werker is een overkoepelende vakterm voor een rijkgeschakeerde beroepsgroep. Feitelijk gaat het om breed opgeleide professionals met ook een specifieke expertise, bijvoorbeeld kinder- en jongerenwerk, schuldhulp, buurtwerk, ouderenadvies, sociaal raadsliedenwerk, maatschappelijke opvang en peuterspeelzaalwerk.

Concrete activiteiten en diensten

Het sociaal werk als basisvoorziening biedt onder meer:

- Informatie en advies via websites, steunpunten en vindplaatsen zoals school, bibliotheek, gemeentehuis, buurthuis, etc.
- Laagdrempelige activiteiten en ontmoetingsplekken in de wijk (buurt-/dorpshuis, buurtkamers) waar bewoners van jong tot oud sociale contacten opdoen, invulling geven aan hun dagstructuur, hun talenten ontwikkelen en ervaringen delen. Een gemakkelijk benaderbare professional zorgt voor advies, ondersteuning en signalering van (dreigende) problemen.
- Individuele psychosociale en materiële hulp en dienstverlening voor het oplossen van specifieke problemen, binnen én buiten het wijkteam.
- Contact met bewoners op straat, en signaleren van problemen zoals alcohol, drugs, overlast, radicalisering.
- Groepsactiviteiten voor het oplossen van specifieke problemen.
- Activiteiten en voorlichting die een gezonder beweeg-, eet- en leefpatroon stimuleren.
- Aanbieden van training en oefening van vaardigheden: spreken, lezen, schrijven, omgaan met geld, opvoeden, digitale en sociale vaardigheden.
- Werven, stimuleren, begeleiden en waarderen van vrijwilligers en informele zorg.
- Faciliteren en coachen van bewonersinitiatieven.
- Mantelzorgondersteuning: advies, training, voorlichting, ontmoeting en respijtzorg.

Op grond van de dagelijkse praktijk signaleert het sociaal werk ook waar er gaten vallen in de sociale basis en waar misstanden zijn. Dat kaarten we aan bij de overheid en samenwerkingspartners, en we doen voorstellen voor aanpassingen in beleid en regelgeving. Sociaal Werk Nederland doet dat landelijk, lidorganisaties lokaal.

Tot slot: vijf aanbevelingen voor een sterke sociale basis

Present zijn, het goede doen en verbinden: het is een vak apart. Het sociaal werk kan daarmee een belangrijke bijdrage leveren aan urgente maatschappelijke opgaven als leefbaarheid, armoedebestrijding, eenzaamheid voorkomen, gezondheid bevorderen, inclusie, sociale cohesie, empowerment, veiligheid, opvoeden, opgroeien en integratie.

Maar nogmaals: dat gaat allemaal niet vanzelf. Een sociale basis is een kwestie van zaaien, water geven, opkweken en aandacht geven. Daarom vijf groeitips:

- **Bewoners centraal** Basisvoorzieningen voorzien tijdelijk of structureel in hulp aan mensen die daar niet zonder kunnen. De relatie tussen bewoners en sociaal werkers is daarbij gebaseerd op samenwerking en vertrouwen. Dat ontstaat niet bij toverslag. Sociaal werkers moeten "scharrelruimte" hebben: tijd en middelen voor oplossingen die soms van de gebaande paden afwijken.
- **Partnerschap met gemeenten** Gemeenten hebben zorgplicht, meet- en weetplicht, en een wettelijke verantwoordelijkheid voor financiering, kwaliteit en continuïteit hierin. Gemeenten zijn aanjager en regisseur, maar *niet* noodzakelijk de uitvoerder. Een onafhankelijke uitvoeringsorganisatie geeft bewoners meer vertrouwen, keuzevrijheid, maatwerk en laagdrempelige toegang.
- **Vakmanschap vereist** Het lijkt paradoxaal, maar dat is het niet: een zelfredzame samenleving vraagt juist om hógere maatstaven voor professionals. En dus om voortdurende aandacht voor kwaliteit, vakmanschap en een leven lang leren. Die noodzaak moet je ook terugzien in inkooprijzen en fatsoenlijke tarieven.
- **Brede visie op het sociaal domein** Decentralisatie en ontschotting hebben helaas ook geleid tot nieuwe of scherpere scheidslijnen tussen bijvoorbeeld Wmo en Wlz, jeugd en volwassenen, wijkgericht werk en regionale en doelgroepspecifieke voorzieningen. Deze scheidslijnen remmen de preventieve waarde van het sociaal domein. Sociaal Werk

Nederland verwacht daarom van alle betrokkenen een samenhangende visie op het héle sociale domein. Nodig zijn professionals én organisaties die samenwerken over grenzen heen.

- **Voldoende capaciteit** De afbouw van bedden, minder zware zorg, meer eigen kracht en langer thuis wonen in de wijk: dat kan alleen als je tegelijkertijd bouwt aan sociale basisvoorzieningen in diezelfde wijk. Het is een kwestie van communicerende vaten. Zorg dus voor handen in de wijk. Niet als sluitpost van de gemeentebegroting, maar als duurzame investering in de versteviging van de transformatie.